

АНТЫВАЕННЫ ПАФАС У ПЕСНІ «JOHNNY, I HARDLY KNEW YE»

З. С. Грэк

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, г. Мінск;
connorofmidfast@gmail.com;*

наук. кір. – Г. М. Бутырчык, канд. філал. навук, дац.

У дакладзе аналізуюцца спосабы выражэння антываеннай ідэі ў народнай ірландскай песні «Johnny, I Hardly Knew Ye».

Ключавыя словы: антываенны пафас; антываенныя песні; ірландскія народныя песні; пацыфізм; Ірландыя.

Ірландскую песню «Johnny, I Hardly Knew Ye» можна справядліва назваць адной з самых вядомых – і самых моцных – антываенных песень у свеце. Гэты напоўнены болем і горам плач жанчыны, чый каханак вяртаецца з вайны ў родны горад калекам, на вялікі жаль, у рускамоўнай ці беларускамоўнай культурных прасторах адносна малавядомы, аднак з адсылкамі да тэксту песні ці яе традыцыйнай мелодыі сутыкаліся многія.

Дзеля лепшага разумення настрою песні і асобных яе дэталей мы павінны распавесці аб працэсе яе стварэння і гістарычным кантэксте, у якім ён адбываўся.

На сённяшні дзень існуюць пэўныя цяжкасці з вызначэннем дакладнай даты напісання «Johnny...» – не ў апошнюю чаргу таму, што песня на працягу доўгага часу распаўсюджвалася ў вуснай форме. Хутчэй за ўсё, яна нарадзілася ў пачатку XIX стагоддзя – падчас Кандыянскіх войнаў, якія вяла Брытанская імперыя на востраве Шры-Ланка (які тады называўся Цэйлонам). Цалкам магчыма, што гэты музычны твор быў рэакцыяй на азначаную ваенную кампанію і выражаў пратэст супраць удзелу ірландцаў у войнах на баку брытанцаў, што часцей за ўсё адбывалася супраць іх волі.

Доўгі час песня «Johnny...» існавала ў розных варыянтах, асабліва ў пачатку 1860-х гадоў. Твор нават быў устаўлены ў скетч па матывах «Фаўста», які прадставілі ў Дубліне ў 1867 годзе, а таксама ўключаны ў рэпертуар «The Christie Minstrels», што адлюстравана ў выпуску дублінскага «The Freeman's Journal» ад 2 верасня 1867 года [Дадатак 2]. Упершыню песня была запісана ў тым жа годзе ў Лондане Джозэфам Гэйганам, аўтарам пэўнай колькасць песень, якія, дзякуючы сваёй неверагоднай папулярнасці, перайшлі ў разрад традыцыйных і выконваліся нароўні з народнымі. Знакамітым твор стаў даволі хутка, пра што сведчыць дата першай яго згадкі ў амерыканскім друку: тая

сустракаецца ў 1869 годзе ў выданні «Singer's Journal» Гары дэ Марсана [2].

У той жа час песня робіцца пастаяннай часткай рэпертуару Гары Лістана, вядомага англійскага коміка (наогул адзначаецца, што яго імя фігуруе таксама і ў першадрукаваным варыянце 1867 года, з чаго можна зрабіць выснову, што Лістан мог выконваць яе і раней) [1]. Тут назіраецца адзін з самых неадназначных момантаў у гісторыі «Johnny...». Песня напісана ў асобым «сцэнічным ірландскім» стылі, які абавязаны сваім існаваннем стэрэатыпам пра саміх ірландцаў і які выкарыстоўваўся дзеля дасягнення камічнага эфекту (цікава, дарэчы, што ірландскія выканаўцы традыцыйнай музыкі гэты стыль у рэшце рэшт пачалі выкарыстоўваць). Як англійская, так і ірландская публіка XIX стагоддзя знаходзіла песню забаўляльнай, а сам Гары Лістан, як адзначана, напрыклад, у апісанні яго канцэрта ў Паўночным Уэльсе, «граў дзеля смеху» [4] [Дадатак 3].

Ці была песня першапачаткова напісана як гумарыстычная, ці яе ўспрыманне з цягам часу сказілася, сёння сказаць наўрад ці магчыма. Тым не менш, яе бачаць як адзін з наймацнейшых гімнаў пацыфізму. Мы хацелі б засяродзіць увагу на асобных характарыстыках і мастацкіх сродках тэксту песні, каб падцвердзіць сказанае вышэй. Для больш падрабязнага аналізу мы абралі версію песні ў рэдакцыі 1888 года [5] [Дадатак 1].

Згодна з сюжэтам, салдат-ірландзец Джонні вяртаецца дамоў, у горад Атай, саслабелы, скалечаны вайной. Пры беглым прачытанні няцяжка заўважыць, што ў тэксце не сустракаецца ніякіх згадак пра падзеі Кандыянскіх войнаў, пра подзвігі арміі наогул ці героя ў прыватнасці, пра колькасць тых, хто загінуў, – і астатніх частых атрыбутаў песень, звязаных з вайной. Апавед сфакусаваны на трагедыі канкрэтнага чалавека, слухач ці чытач робяцца мімаволі назіральнікамі сцэны яго вяртання на радзіму: яны не слухаюць чыносьці гісторыю, яны, дзякуючы надзвычайнай кінематаграфічнасці песні, бачаць чалавека, зламанага фізічна і, несумненна, маральна тут і зараз, на дарозе ў маленькі ірландскі горад. Тым не менш, вобраз Джонні праз распаўсюджанасць гэтага імя ў англамоўнай прасторы, тут робіцца зборным і сімвалізуе тых хлопцаў, якія ў той ці іншай ступені паўтарылі лёс героя.

Трэба заўважыць, што аўтар ці аўтары свядома пазбягаюць дэталёвых апісанняў не толькі гістарычнага кантэксту падзей твора. У тэксце пра раны Джонні ўзгадваецца без падрабязнасцей. Замест гэтага другі і трэці куплеты пачынаюцца поўнымі жаху і адчаю рытарычнымі пытаннямі: «Where are your eyes that looked so mild?» і «Where are the legs with which you run?» – якія, да таго ж, паўтараюцца. Крыху далей, побач з яшчэ адным паўторам: «You haven't an arm and you haven't a leg...» –

сустракаецца жудасная фраза: « You're an eyeless, noseless, chickenless egg...» – якая, мусіць, найлепш характарызуе ўсю бездапаможнасць былога салдата.

Пра паўторы мы хацелі б сказаць асобна. Найчасцей у мастацкіх творах яны дапамагаюць засяродзіць увагу на пэўным вобразе. Нам здаецца, што трохразовыя паўторы пачатку кожнага з куплетаў і сам прыпеў запавольваюць аповед і даюць магчымасць уяўленню намаляваць апісанае больш дэталёва, ад чаго песня ўражвае яшчэ мацней. Паўтор урачыстага «Hurroo!» стварае горкую іронію: такім воклічам звычайна аб'яўляюць перамогу і вітаюць пераможцаў – і Брытанія ў Кандыянскіх войнах перамагала, – але як жа кантрастуе гэты поўны радасці і гонару выгук з карцінай няшчасных ваяроў, якія ледзь не загінулі на чужыне і цяпер будуць вымушаны жыць як жабракі ў краіне, якой яны, па вялікім рахунку, больш не патрэбны.

Яшчэ адзін цікавы прыклад кантрасту назіраецца ў фразе: «Though from my heart you took leg bail». Ідыёма «to leg-bail» азначае «збегчы з месца службы, дэзерціраваць». Атрымліваецца, што Джонні замест таго, каб пакінуць войска і мець магчымасць пазбегнуць такіх страшных наступстваў, здраджвае сваім учынкам сваёй каханцы і іх дзіцяці, якое таксама ў песні ўзгадваецца. Асуджаць яго цяжка, бо такое злачынства ў арміі магло быць пакарана самым суровым чынам. Тым не менш, тут яркая бачны момант выбару паміж сапраўднымі чалавечымі пачуццямі і навізаным грамадству дзяржавай «абавязкам», і выбар, на жаль, на карысць апошняга.

Дарэчы, цікавай рысай нам падалося тое, што ў гэтым змяняецца апавядальнік. Калі большую частку песні жанчына звяртаецца да каханага, то пачатак аповеду відавочна вядзецца не ад яе імя. Мы мяркуем, што гісторыя пачынаецца кімсьці з таварышаў героя, які гэтак жа вярнуўся з вайны ў стане, не нашмат лепшым за стан Джонні: «A stick in my hand...» – і пры гэтым моцна яму спачувае, калі становіцца сведкам сцэны яго сустрэчы з каханай: «...and a drop in my eye». На карысць нашай думкі гаворыць цытата, якая паказвае дзяўчыну як бы «з боку»: «A doleful damsel I heard cry...» – бо, на наш погляд, гэта літаральна яе апісанне.

Слабы пробліск святла ўзнікае ў перадапошнім і апошнім куплетах, калі каханка Джонні шчыра радуецца вяртанню салдата дадому і абяцае быць побач з ім, як бы цяжка ні было ёй бачыць яго калецтвы і пакуты. Далёка не кожнага салдата, зразумела, так жа прымалі ў родных мясцінах, аднак у песні гучыць моцная надзея на далейшую бяспеку для тых, хто вярнуўся з вайны. Нягледзячы на тое, што яны былі асуджаныя на неверагодна цяжкае жыццё і наўрад ці маглі разлічваць на істотную дапамогу з боку дзяржавы, іх усё роўна намагаўся прыняць іх народ.

Цікава таксама, што ў больш позніх версіях песні гучыць абяцанне:

*They're rolling out the guns again, hurroo, hurroo
They're rolling out the guns again, hurroo, hurroo
They're rolling out the guns again
But they won't take back our sons again
No they'll will never take back our sons again
Johnny, I'm swearing to ye.*

Нягледзячы на тое, што здзейсніць абяцанае звычайна не ўдавалася, а брытанская армія працягвала папаўняцца рэкрутамі з Ірландыі, у самым куплеце закладзены моцны антываенны пасыл. Калі людзі сумленна і свядома выступаюць супраць вайны і хочуць абараніць ад яе сваіх нашчадкаў, гэта адна з наймацнейшых гарантый таго, што ўласцівы грамадству культ гвалту паступова адыдзе ў мінулае. Зрэшты, нават без узгаданага куплета ўся песня прасякнута імкненнем да міру, спачуваннем тым, хто апынуўся на вайне і пацярпеў ад яе. Цікава яшчэ тое, што салдат у тэксце не аддзяляецца, як гэта часта бывае, ад астатняга народу, не пазбаўляецца штучна ад ўсякага бэкграўнду, а наадварот – вяртаецца да мірнага жыцця, якое ў яго было адабрана.

Песня «Johnny, I Hardly Knew Ye» была напісана ірландцамі і, найперш, у дачыненні да тых канфліктаў, у якіх бралі ўдзел іх суайчыннікі. Тым не менш, яна выходзіць за нацыянальныя межы дзякуючы свайму шчыраму пацыфістычнаму настрою і дагэтуль не страчвае сваёй актуальнасці. Нам здаецца, што гэта песня мусіць быць папулярызавана і ў нашай культурнай прасторы, нягледзячы на тое, што яна не мае дачынення да звязаных з беларускай гісторыяй падзей, бо імкненне да міру не абмяжоўваецца нацыянальнасцю, а з'яўляюцца агульначалавечым, і таму павінна стаць прыярытэтам сучаснага грамадства.

Бібліяграфічныя спасылкі:

1. *Anthony, B.* The King's Jester / B. Anthony. – London : I.B. Tauris, 2010. – 19–20 с.
2. FOLK SONG AND MUSIC HALL [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://folksongandmusicall.com/index.php/johnny-i-hardly-knew-ye/>. – Дата доступу: 08.05.2022.
3. Irish Music Daily [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://www.irishmusicdaily.com/johnny-i-hardly-knew-ya>. – Дата доступу: 08.05.2022.
4. *Lighter, J. E.* The best antiwar song ever written / J. E. Lighter. – : Windsor, NJ : CAMSCO Music : Loomis House Press, 2012.
5. *Sparling, H.* Halliday (Henry Halliday) Irish minstrelsy. Being a selection of Irish songs, lyrics, and ballads. — London : W. Scott, 1888. С. 491—493.

Тэкст песні выдання 1888 года:

While going the road to sweet Athy,

Hurroo! hurroo!

While going the road to sweet Athy,

Hurroo! hurroo!

While going the road to sweet Athy,

A stick in my hand and a drop in my eye,

A doleful damsel I heard cry: —

"Och, Johnny, I hardly knew ye.

With drums and guns, and guns and drums.

The enemy nearly slew ye,

My darling dear, you look so queer,

Och, Johnny, I hardly knew ye!

Where are your eyes that looked so mild?

Hurroo! hurroo!

Where are your eyes that looked so mild?

Hurroo! hurroo!

Where are your eyes that looked so mild,

When my poor heart you first beguiled?

Why did you run out from me and the child?

Och, Johnny, I hardly knew ye!

Where are the legs with which you run?

Hurroo! hurroo!

Where are the legs with which you run?

Hurroo! hurroo!

Where are the legs with which you run,

When you went to carry a gun? —

Indeed, your dancing days are done!

Och, Johnny, I hardly knew ye!

It grieved my heart to see you sail,

Hurroo! hurroo!

It grieved my heart to see you sail,

Hurroo! hurroo!

It grieved my heart to see you sail,

Though from my heart you took leg bail, —

Like a cod you're doubled up head and tail.

Och, Johnny, I hardly knew ye!

You haven't an arm and you haven't a leg,

Hurroo! hurroo!

You haven't an arm and you haven't a leg,

Hurroo! hurroo!

You haven't an arm and you haven't a leg,

You're an eyeless, noseless, chickenless egg;

You'll have to be put in a bowl to beg:

Och, Johnny, I hardly knew ye!

I'm happy for to see you home,
Hurroo! hurroo!

I'm happy for to see you home,
Hurroo! hurroo!

I'm happy for to see you home,
All from the island of Sulloon,
So low in flesh, so high in bone,
Och, Johnny, I hardly knew ye!

But sad as it is to see you so,
Hurroo! hurroo!
But sad as it is to see you so,
Hurroo! hurroo!
But sad as it is to see you so,
And to think of you now as an object of woe,
Your Peggy'll still keep ye on as her beau;
Och, Johnny, I hardly knew ye!"

Падрадковы пераклад:

Калі я ішоў у родны Атай –
Ура! Ура!

Калі я ішоў у родны Атай –
Ура! Ура!

Калі я ішоў у родны Атай
З кіём у руцэ і слязой на вачах,
Пачуў гаротны жаночы стогн:
“Джонні, мне цяжка пазнаць цябе.
Барабанамі і ружжамі, ружжамі і барабанамі,
Ворагі ледзь цябе не забілі,
Мой мілы любы, ты выглядаеш так дзіўна,
О Джонні, мне цяжка пазнаць цябе!

Дзе твае вочы, што глядзелі так мякка?
Ура! Ура!

Дзе твае вочы, што глядзелі так мякка?
Ура! Ура!

Дзе твае вочы, што глядзелі так мякка,
Калі маё беднае сэрца ты ўпершыню прывабіў?
Чаму ты збег ад мяне і дзіцяці?
О Джонні, мне цяжка пазнаць цябе!

Дзе твае ногі, якімі ты бегаў?
Ура! Ура!

Дзе твае ногі, якімі ты бегаў?
Ура! Ура!

Дзе твае ногі, якімі ты бегаў,

Калі ты пайшоў, каб несці зброю? –
І праўда, твае дні танцаў скончыліся!
О Джонні, мне цяжка пазнаць цябе!

Я гаравала ўсім сэрцам, калі ты адплываў,
Ура! Ура!
Я гаравала ўсім сэрцам, калі ты адплываў,
Ура! Ура!
Ты пакінуў маё сэрца,
Як разабраную траску пакідаюць галава і хвост.
О, Джонні, мне цяжка пазнаць цябе!

У цябе няма рукі і няма нагі,
Ура! Ура!
У цябе няма рукі і няма нагі,
Ура! Ура!
У цябе няма рукі і няма нагі,
Ты бязвокі, бязносы, ты пустое яйка:
Ты будзеш жабраваць з бляшанкай:
О Джонні, мне цяжка пазнаць цябе!

Я ўдзячная ўжо за тое, што ты дома,
Ура! Ура!
Я ўдзячная ўжо за тое, што ты дома,
Ура! Ура!
Я ўдзячная ўжо за тое, што ты дома,
Вяртаючыся з вострава Цэйлон,
Ты так схуднеў,
О Джонні, мне цяжка пазнаць цябе!

І хоць мне так сумна бачыць цябе такім,
Ура! Ура!
І хоць мне так сумна бачыць цябе такім,
Ура! Ура!
І хоць мне так сумна бачыць цябе такім,
І думаць пра цябе, як пра пакутніка,
Для сваёй Пэгі ты застанешся яе кавалерам:
О Джонні, мне цяжка пазнаць цябе!”

ДАДАТАК 2

GRAND REVUE NEW YORK-SINGERS.

R O T U N D O R O O M S,
 Entrance Cavendish-row.
 On **THIS DAY (Monday), 2nd September,**
 And **EVERY EVENING,**
 At **Eight o'Clock.**
 Under the distinguished patronage of
 His Excellency the **MARQUIS of ABERCORN, K.G.,**
 Lord Lieutenant.
ENTIRE CHANGE OF PROGRAMME,
 Including the following
ORIGINAL SONGS,
 Music and Words,
 To be had at Messrs. Sinclair and Co.;
 Marlborough-street, London:
 "I heard a Spirit Sing;"
 "Mill May;"
 "Johnny, I hardly knew you."
BURTON'S
 Great American Troupe of
CHRISTY'S MINSTRELS,
 The best concentration of Comedians and Vocalists
 in the world!!!
EVERYTHING NEW THIS WEEK.
FASHIONABLE MORNING PERFORMANCE
 On **SATURDAY, 7th September,**
 Commencing at **Three o'Clock.**
 Doors open half an hour previous.
 Admission—Reserved Chairs, 4s; First Class Seats, 3s;
 Second do, 2s; Back do, 1s. Children and Schools Half-
 price.
 Tickets may be had and places secured at Messrs. Craner
 and Co.'s, Music Publishers, Westmoreland-street.
 Doors open at Half-past Seven o'Clock. a51

ДАДАТАК 3

MR LISTON'S CONCERTS.—The entertainments by Mr Harry Liston on Saturday and Monday evenings drew crowded audiences, the Penrhyn Hall on the latter evening being more crowded than it has been seen of late. Both entertainments were of the character they were promised to be: there was abundance of fun without the slightest admixture of vulgarity. Mr Liston himself, whichever of his many characters he assumed, was simply irresistible, and he left his audiences in entire doubt in which he was most droll. We scarcely like to make a selection, but, if we must, we give the palm to his "High-tenorant (itinerant) singer," and "Johnny" the "boy" just returned from the wars. The former was one of the best delineations of the street vocalist we ever saw, and the hornpipe which the latter introduced was not only clever but wonderful. The "make-up," "Johnny" having suffered a good deal at the hands of the enemy, was admirable, and it was not at all astonishing that it should draw from his "better half" the exclamation "Johnny, I hardly knew ye." Mr Liston was assisted by Mr Montgomery, Miss Rose Clarendon, Miss Etty Gray, and Mr Marsh (accompanist) all of whom acquitted themselves with great credit.